

ПАСИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ В АРХІТЕКТУРНИХ ФОРМАХ

Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

В роботі розкривається необхідність використання пасивних геліосистем та поглиблення вивчення методики розрахунку використання стіни Тромба-Мішеля в пасивних будинках.

Постановка проблеми. В регіонах України є всі передумови для інтенсивного використання значного потенціалу нетрадиційної енергетики та різних видів альтернативного палива. До НВДЕ належать сонячна, вітрова, гідроенергія – енергія малих водотоків, геотермальна теплова енергія, використання рослинної біомаси і т.і.

Перспективним напрямом створення надійних систем енергозабезпечення є широке використання сонячної енергії. Ефективному використанню сонячної енергії в Україні сприяють кліматичні та географічні умови. Сонячні системи поділяються на активні і пасивні. З основних напрямків використання сонячної енергії для підвищення ефективності опалення пасивного будинку можна виділити кілька типів систем: наприклад, геліотеплиця, оранжерея або зимовий сад, прибудовані до південного фасаду будівлі, південні засклені теплоакумуляційні стіни, вікна, тераси, балкони..

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розгляд питань ефективного використання пасивних геліосистем вивчалися такими вченими, як: Ю. А. Табунщиков, В. Гавриш, Є. Гудзь, Г. Бекман, Г. Калетнік, А. Макаров, Д. Вулстон, В. Маляренко, В. Петренко, М. Рихальський, В. Сіренко, Д. Стребков, Г. Терентьев, А. Щербина та іншими. Лівінський О. досліджував енергозберігаючі технології, матеріали в будівництві; проблемою акумулювання сонячної енергії займався Бекман Г. Проте комплексне вирішення цієї проблеми сьогодні залишається актуальним.

Формулювання цілей та завдання статті. Надати теоретичне обґрунтування ефективності використання пасивних сонячних систем, розглянути питання щодоможливості застосування в архітектурних конструкціях стіну Тромба-Мішеля, як альтернативного джерела енергії, оскільки її використання поки що мінімальне в Україні..

Основна частина. Сонце щосекунди випромінює $12 \cdot 10^{20}$ кВт·год теплоти, що еквівалентно $1,25 \cdot 10^{16}$ т у.п. На Землю потрапляє частина цієї енергії - близько $1 \cdot 10^{18}$ кВт·год ($123 \cdot 10^{12}$ т у.п.) за рік. Це майже в 10000 разів більше світового споживання енергії [1 – 3] і приблизно в 100 разів більше енергії всіх розвіданих горючих копалин на Землі.

Середня інтенсивність сонячного випромінювання в більшості районів земної кулі становить 200...250 Вт/м². Безпосередньо на поверхню Землі потрапляє близько 50% загальної кількості сонячного випромінювання, яке проходить через верхні шари атмосфери [4].

Надходження сумарної сонячної радіації змінюється, досягаючи свого максимуму опівдні на протязі доби; максимуму в літні місяці і мінімуму в зимові місяці – протягом року. Різним регіонам планети також властива різна інтенсивність сонячної радіації протягом року – в районах пустель в зимовий час надходження сумарної сонячної радіації майже в 2 рази менше в порівнянні з літнім періодом року [5]. У південних районах України це співвідношення становить 4...5, а в північних – 6...7.

Вихід нашої держави на міжнародний ринок альтернативної енергетики закономірний. Адже, за кліматичними умовами Україна має рівні можливості з багатьма європейськими державами. Середня інтенсивність сонячного випромінювання складає близько $1200 \text{ кВт} \cdot \text{год} / \text{м}^2$ [4].

За підрахунками фахівців, на території України річні потенційні енергетичні ресурси Сонця для забезпечення гарячого водопостачання й опалення можуть складати до $28 \text{ кВт} \cdot \text{год} / \text{м}^2$ теплової енергії. Реалізація такого потенціалу могла б заощадити 3,4 млн. т умовного палива на рік [3].

Основні напрями розвитку сучасної архітектури визначені осмисленням нових аспектів естетики архітектурної форми, що пов'язані з новими соціальними функціями будівель, з новітніми конструктивними, інженерно-технологічними розробками, а також з вирішенням проблем удосконалення окремих якостей архітектурного об'єкта, зокрема, їх енергоекономічності.

Поняття «енергоекономічний архітектурний об'єкт» охоплює ті будинки, при проектуванні і будівництві яких застосовано комплекс заходів, спрямованих на енергозбереження. Основними заходами економії теплової енергії в будинку є удосконалення архітектурно-планувального рішення, покращання теплофізичних характеристик огорожуючих конструкцій та застосування інженерного обладнання, що дає змогу отримувати, перетворювати та акумулювати енергію з так званих «альтернативних» джерел енергії.

Ефективному використанню сонячної енергії в Україні сприяють кліматичні та географічні умови: кількість годин сонячного сяйва становить 1750-2550 годин на рік, а сумарна інтенсивність сонячної радіації $0,92-1,23 \text{ Гкал} / \text{м}^2$ горизонтальної поверхні, що є підставою для впровадження та експлуатації геліосистем [6].

За способом перетворення сонячного випромінювання у теплоту, що застосовується у побуті і на виробництві сонячні системи поділяються на **активні і пасивні: активні** – прокачування нагрітої рідини може здійснюватися як вимушено з примусовою циркуляцією теплоносія, з використанням насосів, так і природним шляхом – **пасивні** системи, або термосифонні, з природною циркуляцією, яка зумовлена перепадом температури і тиску, природною конвекцією.

Як правило, в будівлях з пасивним сонячним опаленням для підвищення ефективності синхронно використовується кілька типів систем: наприклад, геліотеплиця, оранжерея або зимовий сад, прибудовані до південного фасаду будівлі, південні засклені теплоакумулювальні стіни, вікна, тераси, балкони.

Пасивні сонячні опалювальні системи найбільш поширені в Австралії та Йорданії. У будинку з південною орієнтацією на опалення витрачається на 15...25% менше палива, ніж в подібному будинку з східної чи західної орієнтації. Найбільшою економії можна досягти при виконанні внутрішнього оформлення будівель з теплопоглинальних матеріалів і при покритті вікон зсередини тепловідбиваючими прозорими плівками [7].

Неопалювана скляна прибудова до будинку з південного боку (наприклад, теплиця, балкон, тераса або дворик) сприяє збереженню тепла [7]. Такий конструкційний елемент забезпечує додатково житловий простір в сонячні дні.

Вікна пасивних будинків працюють як сонячні колектори – теплонадходження від пасивного використання сонячної енергії вносять основний внесок у відшкодування тепловтрат.

Завдяки наявності прозорого огороження (скла) в будинках забезпечується можливість акумулювання більшої часті енергії сонячного випромінювання. Короткохвильове сонячне випромінювання безперешкодно проникає крізь скло в залежності від його товщини і чистоти поверхні. Скло пропускає електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 0,3-2,4 мкм. У цій області спектра зосереджена найбільша частина сонячної енергії, в тому числі сюди входить область видимого світла з довжиною хвилі 0,35-0,75 мкм

При попаданні сонячного випромінювання на темну поверхню воно перетворюється в теплову енергію з довжиною хвилі близько 10 мкм (область довжин хвиль теплового випромінювання становить 4-50 мкм). Більшість матеріалів, за винятком деяких сортів органічного скла, не пропускає це випромінювання, воно поглинається поверхневим шаром, нагріваючи його [8].

У порівнянні з тепловими енергоустановками, що споживають паливо, сонячні енергоустановки володіють деякими специфічними особливостями, які роблять доцільним застосування суміщених систем теплового акумулювання [9].

Надходження первинної енергії змінюється відповідно до добового і річними циклами і, крім того, залежить від погодних умов. Це означає, що нерівномірний не тільки графік споживання, але і графік вироблення. Внаслідок цього необхідність в акумулюванні енергії зростає, за винятком того рідкісного випадку, коли обидва графіка узгоджуються.

Існуючі теплові акумулятори поділяються на два основних типи: акумулятори відкритого тепла; акумулятори прихованого тепла. Акумулятори відкритого тепла утримують теплову енергію завдяки збільшенню накопичується тепла, що є наслідком підвищення температури теплоносія.

У більшості країн найбільш дешевим засобом акумулювання тепла є вода. Вона дозволяє отримати найвищий рівень тепла. Багато фахівців розглядають воду як кращу форму зберігання тепла, хоча проблеми корозії представляють певні труднощі (1 м^3 чистої води зберігає 4200 кДж / °С). Крім води хорошими акумуляторами тепла є такі дешеві матеріали, як камінь, крупнозернистий гравій або галька (бетонна або цегляна). Однак ці матеріали потребують великих об'ємів внаслідок незначного температурного діапазону [9].

Система короткочасного теплового акумулювання необхідна в багатьох кліматичних зонах для компенсації впливу на сонячну енергоустановку раптових метеорологічних змін, таких, як поява хмарності. Для таких випадків достатня ємність акумулювання, що становить близько півгодини повного навантаження [10].

Перша пасивна геліосистема була запатентована в США в 1881 р. Це був патент на заклепу південну стіну темного кольору. У 1972 р вона була знову запатентована у Франції і по іменах винахідника і архітектора отримала назву стіни Тромба-Мішеля [11].

Заміський будинок можна обігрівати за допомогою пасивних сонячних елементів, спорудивши на фасаді вдосконалену стіну Тромбу-Мішеля.

Стіни Тромбу-Мішеля ділять на два основні різновиди – вентилязовані і не вентилязовані.

Складається стіна Тромба-Мішеля зі скляної стіни, орієнтованої на південь. Між скляною стіною і стіною будинку, пофарбованої в чорний колір, залишається невеликий повітряний простір. Відстань між масивною стіною і склінням повинно бути в межах 1,5...7,5 см. Більша відстань може призвести до конвекції в цьому просторі і погіршити акумуляцію тепла.

Сонячна енергія легко проходить крізь скло і накопичується в чорній стіні. Нагріте повітря в просторі між склом і стіною починає підніматися. У стіні будівлі, обгородженій склом, пророблені два отвори – вгорі і внизу, завдяки яким тепле повітря циркулює в межах житлового приміщення, створюючи ефект термосифона.

У холодну ніч може йти зворотний процес, тому отвори в стіні слід закривати, а між склом і стіною опускати термоізоляційну штору. Влітку стіна Тромба-Мішеля діє в зворотному порядку – охолоджує і посилено вентилює приміщення будинку. Тобто – обігрів, і кондиціонування приміщення йде без використання дорогих енергоносіїв, і складних механізмів. Слід враховувати особливості ландшафту – сусідні споруди, дерева, рельєф, які так само захищають будинок від занадто яскравого сонця влітку, і холодних вітрів взимку. І естетично і термічно стіни Тромба-Мішеля працюють найкраще тоді, коли вони об'єднані з вікнами південної орієнтації. Наприклад, вони вельми ефективні при влаштуванні вікон між стінами Тромбу, або тоді, коли вікна розташовані над стінами Тромбу.

Зовнішня поверхня повинна бути масивною з коефіцієнтом поглинання більш 0,92. Досягається такий високий коефіцієнт поглинання застосуванням селективних покриттів. Використання селективних покриттів дозволяє збільшити ефективність стіни до 30% (більше 60% у більш північному кліматі).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Перспективним напрямом створення надійних систем енергозабезпечення та істотного поліпшення умов життя і праці для населення є широке використання сонячної енергії, яка може забезпечити чималу частку потреби в теплі навіть в умовах північного клімату. Здебільшого методи використання енергії сонця економічно ефективні, однак частка використання сонячної енергії все ще доволі мала.

За прогнозами вчених [8], використання сонячної енергії всіма країнами світу у наступному столітті збільшиться у 5 разів і становитиме 30% від загального обсягу енергетичного балансу, займаючи друге місце після атомної енергетики.

Огляд основних сучасних літературних джерел показує, що на сьогоднішній день не вирішено ряд питань пов'язаних з проектуванням стіни Тромба-Мішеля, такі як:

- методика розрахунку товщини прошарку повітря в залежності від висоти та матеріалу стіни;
- товщина та тип матеріалу масивної стіни;
- тип матеріалу скла для скління стіни;
- тип селективного покриття.

Література

1. *Андерсон Б.* Солнечная энергия / *Б. Андерсон.* – М. : Энергоатомиздат, 1982. – 374 с.
2. *Ахмедов Р. В.* Технология использования нетрадиционных и возобновляемых источников энергии / *Р. В. Ахмедов* // Итоги науки и техники. Нетрадиционных и возобновляемых источников энергии. – М., 1987.
3. *Васильев Ю. С.* Экология использования возобновляющихся энергоисточников / *Ю. С. Васильев, Н. И. Хрисанов.* – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1991. – 343 с.
4. *Бринкеорт Б.* Солнечная энергия для человека / *Бринкеорт Б* [Пер. с англ] // Под. Ред. Б. В. Тарнижевского. – М. : Мир, 1976. – 291 с.
5. *Кириллин В. А.* Энергетика. Главные проблемы: (В вопросах и ответах) / *В. А. Кириллин.* – М. : Знание, 1990. – 128 с – Трибуна академика.
6. Будівельна кліматологія: ДСТУ-Н Б В.1.1–27: 2010. – [Дата введення 2011-11-01]. / МінрегіонбудУкраїни. – К. : Укрархбудінформ, 2011. – 123 с. – (Национальный стандарт Украины).
7. *Ольсен Г. Б.* Солнечное отопление. Энергетический экологический офис. Руководство / *Г. Б. Ольсен* – Под общей ред. Э. Виккельсо, К. Пледждрупа // Эхо-Восток. – К., 1996. – С. 58–67.
8. *Эрат Б.* Теплица в вашем доме / *Б. Эрат, Д. Вулстон* // Справ, пособ. Пер. с фин. В. П. Калинина; Под ред. Н. В. Оболенского. – 2-е изд. – М. : Стройиздат, 1994. – 191 с.
9. *Табунициков Ю. А.* Тепловая защита ограждающих конструкций зданий и сооружений / *Ю. А. Табунициков, Д. Ю. Хромец.* – М. : Стройиздат, 1986. – 380 с.
10. *Бекман Г.* Тепловое акамулирование энергии. / *Г. Бекман, П. Гилли* [Пер. с англ. Под. ред. Бродянского В. М.]. – 1987. – 272 с.
11. *Харченко Н. В.* Индивидуальные солнечные установки / *Н. В. Харченко* – М. : Энергоатомиздат, 1991. – 208 с.

12. *Кащенко Т. О.* Журнал БудМайстер / *Т. О. Кащенко* // №02 (90), 21 января 2000 г.

13. *Мхитарян Н. М.* Энергетика нетрадиционных и возобновляемых источников. Опыт и перспективы / *Н. М. Мхитарян*. – Киев : Наукова думка, 1999. – 318 с.

ПАССИВНОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЛНЕЧНОЙ ЭНЕРГИИ В АРХИТЕКТУРНЫХ ФОРМАХ

Давыденко Е. П.

В работе раскрывается необходимость использования пассивных гелиосистем и углубление изучения методики расчета использования стены Тромба-Мишеля в пассивных домах.

PASSIVE USING SOLAR ENERGY IN ARCHITECTURAL FORM

E. Davydenko

The work reveals the need for passive solar systems and deepening the study of methods of calculation used Trombe-Michel walls in passive houses.